

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ, БІБЛІОТЕЧНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ

У науковій статті досліджуються особливості формування змісту професійної підготовки майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи в умовах інтегративного підходу. Проаналізовано загальні, спеціальні й інтегральні компетентності фахівців означеної спеціальності. Обґрунтовано принципи реалізації інтегративного підходу у змісті професійної підготовки, виявлено можливості інтегративного потенціалу навчальних дисциплін у підготовці майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи у технічних закладах вищої освіти.

Ключові слова: інтеграція, інтегративний підхід, зміст професійної підготовки, формування змісту, майбутні фахівці інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

В научной статье исследуются особенности формирования содержания профессиональной подготовки будущих специалистов информационного, библиотечного и архивного дела в условиях интегративного подхода. Проанализированы общие, специальные и интегральные компетентности специалистов этой специальности. Обоснованы принципы реализации интегративного подхода в содержании профессиональной подготовки, выявлены возможности интегративного потенциала учебных дисциплин в подготовке будущих специалистов информационного, библиотечного и архивного дела в технических заведениях высшего образования.

Ключевые слова: интеграция, интегративный подход, содержание профессиональной подготовки, формирование содержания, будущие специалисты информационного, библиотечного и архивного дела.

The article deals with the peculiarities of the formation of the content of the professional training of future specialists in the information, library and archives in the context of an integrative approach. The general, special and integral competencies of specialists of this specialty are analyzed. The principles of implementation of the integrative approach of content in professional training are substantiated and the possibilities of integrative potential of educational disciplines in the preparation of future specialists of information, library and archival work in higher technical educational institutions are revealed.

Key words: integration, integrative approach, content of professional training, formation of content, future specialists of information, library and archival affairs.

Постановка проблеми. Сучасні глобалізаційні та інтеграційні світові процеси в політичній, економічній, соціокультурній і духовно-моральній сферах людського життя зумовлюють кардинальні зміни в педагогічній теорії та практиці, стають одним із визначальних чинників актуалізації професійної підготовки. Особливої актуальності набуває при цьому підготовка фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи з урахуванням розвитку освітнього простору, в якому формується особистість майбутнього фахівця.

Зміни, що відбулися у професійній структурі суспільства внаслідок дифузії інформаційних інновацій, є одним із причин уведення до освітнього простору нової спеціальності – 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», яка покликана об'єднати в єдину систему розрізнені елементи професійної інформаційної освіти. В означеній спеціальності консолідовано професії, теоретичні та практичні основи яких науково обґрунтовані, однак новий складник – «інформаційна справа», спрямований на підготовку «інформаційного фахівця», потребує деяких міркувань у зв'язку з рядом суперечностей [8]:

- контроверзою в розумінні нової спеціальності як системи, елементи якої перебувають у відношеннях і зв'язках один з одним та утворюють певну цілісність і єдність;

- браком унормованого визначення терміна «інформаційна справа», який, очевидно, синонімічно замінив термін «інформаційна діяльність»;

- неоднозначністю розуміння поняття «інформаційний фахівець» та невизначеністю критеріїв сталості структурних і функціональних позицій «інформаційної професії»;

- відсутністю теоретично обґрунтованої освітньої моделі «інформаційного» фахівця як за спеціальністю, так і за спеціалізаціями.

Розв'язання виявлених суперечностей однозначно вимагає використання інтегративного підходу. Перспективи розвитку «інтеграційних процесів спрямовані на розвиток інтегральних парадигм професійної освіти, інтегративних процесів у педагогічних системах, мінімізацію кількості освітніх принципів, що сприятиме оптимізації навчально-виховного процесу у професійній підготовці фахівців усіх рівнів та розвитку педагогічної науки» [6, с. 110].

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема інтеграційного підходу розглядалася в наукових працях В. Безрукової, М. Берулави, Р. Гуревича, Ю. Козловського, Ю. Стиркіної, М. Чапаєва та ін. Різні аспекти розвитку інформаційної, бібліотечної та архівної справи були предметом досліджень Г. Боряка, А. Кисельової, В. Лозицького, І. Матяш, О. Музичук, К. Селеверстової та ін. Водночас питання професійної підготовки студентів за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у вищих технічних закладах освіти на основі інтегративного підходу практично не досліджувалася, що і зумовило вибір тематики статті.

Мета статті – обґрунтувати можливості інтегративного підходу до процесу формування змісту професійної підготовки студентів за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у технічних закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. В умовах становлення інформаційного суспільства стратегічного значення для науково-технічного і соціально-економічного розвитку України набуває Національний архівний фонд як глобальна інформаційна система, що одночасно є найважливішою складовою загальнодержавних стратегічних інформаційних ресурсів та національного культурного надбання. Незалежність України, соціально-економічні та політичні зміни призвели до перегляду сутності та завдань архіву як інструменту державного управління [5].

Наявна нормативно-правова база бібліотечно-інформаційної освіти ставить сьогодні перед закладами вищої освіти важливе завдання, яке полягає в трансформації системи підготовки фахівців для бібліотечно-інформаційної галузі з урахуванням встановлених вимог, що покликані гармонізувати імплементацію у європейський освітній простір та стандартизувати національну систему освіти. Актуальними при цьому є питання впливу законодавчої бази на вдосконалення системи підготовки фахівців для бібліотечної галузі, однак важливо зберегти специфіку підготовки бібліотечно-інформаційних фахівців [1, с. 177].

Професійна компетентність як особистісне новоутворення – динамічна сутність. Її змістовне наповнення й розуміння якісного рівня актуалізації зумовлюється багатьма чинниками: рівнем розвитку технології, науки, техніки, економіки, освіти; процесами, що відбуваються в суспільстві; суспільним замовленням, яке відображає загальний рівень [2, с. 115]. Професійна компетентність є інтегративним особистісним новоутворенням, що формується на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостей та життєвого досвіду. Все це зумовлює готовність фахівця до виконання специфічної діяльності та забезпечує високий рівень його самоорганізації.

Професійна компетентність будь-якого фахівця не корелюється вузькопрофесійними межами, оскільки від нього вимагається постійне осмислення розмаїття соціально-економічних та інших проблем, пов'язаних не лише з його фахом, а й із суміжними галузями суспільного буття [4]. До загальних компетентностей належать: здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу; здатність генерувати нові ідеї (креативність); уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми; здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети; здатність виявляти ініціативу та підприємливість; здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт тощо.

Особливо важливими є спеціальні (фахові, предметні) компетентності, які для фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи визначаються як здатність [9]:

- розуміти та використовувати закономірності розвитку інфосфери з метою організації ефективного управління інформаційною, бібліотечною та архівною діяльністю;

- організовувати роботу та здійснювати керівництво інформаційно-аналітичними структурними підрозділами на підприємствах, в організаціях та установах, зокрема в архівних та бібліотечних;

- застосовувати технології та процедури аналітико-синтетичного опрацювання різних видів інформації;

- керувати колективом та приймати ефективні управлінські рішення;

- обстежувати, планувати та створювати організаційні структури управління відповідно до потреб діяльності інформаційних установ;

- забезпечувати ефективне управління інноваційними проектами;

- організовувати автоматизований облік, опрацювання та збереження інформації;

- застосовувати прикладне програмне забезпечення для вирішення професійних завдань;

- здійснювати процедури інформаційного моніторингу;

- планувати і проводити наукові дослідження, готувати результати наукових робіт до оприлюднення;

- розуміти системи наукових комунікацій та вміти використовувати їх можливості для оприлюднення результатів інноваційної діяльності;

- застосовувати теоретичні досягнення наук соціокомунікаційного циклу для інтерпретації інформаційних явищ і процесів та формування світоглядної позиції;

- застосовувати теорії та технології системного аналізу інформаційної діяльності;

- застосовувати законодавство для потреб практичної діяльності;

- планувати час та управляти ним.

Найбільш загальною є інтегральна компетентність як здатність розв'язувати комплексні проблеми в інформаційній, бібліотечній та архівній сфері або у процесі навчання, що передбачає проведення дослідження та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Викладені вище вимоги є основоположними у формуванні змісту професійної підготовки майбутніх фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи. Доволі часто трапляються фахівці, «начинені» знаннями, однак неспроможні ці знання творчо використовувати, працювати на якісно новому рівні. Звичайно, наука та техніка мають свій випробуваний арсенал формування творчих здібностей, проте роль системи цінностей, світоглядні позиції, фантазії, засоби мистецтва у процесі формування творчої особистості є набагато більшою, ніж здається на перший погляд. Відобразити цю єдність у навчально-виховному процесі, показати студентам світ як складну систему найрізноманітніших взаємодій між найвіддаленішими (на перший погляд) об'єктами та процесами – одне з найважливіших завдань школи в усі часи [7].

Особливістю професійної підготовки є багатоаспектність її змісту, що дає змогу досліджувати проблеми освітнього характеру в комплексі навчальних дисциплін.

Знання, що сприймаються як непотрібні, засвоюються формально, а як наслідок – суттєвим у формуванні змісту професійної підготовки є мотивація, що забезпечує усвідомлення значущості знань, умінь та цінностей.

Парадигма і сукупність ідей складають методологічну підставу процесу створення і розвитку інноваційного освітнього середовища, а система принципів – його теоретичну основу [4]. Загалом професійна освіта за напрямом «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» реалізується на основі таких принципів:

- *академічного* – викладання з урахуванням культурної та мовної диверсифікованості студентів в усіх сферах змісту професійної освіти;

- *когнітивного* – розуміння процесів пізнавальної активності студентів, умінь адаптувати навчальний план, викладання й оцінювання відповідно до різних навчальних стилів;

- *мовного* – володіння іншими мовами, вивчення й аналіз теорій і рівнів володіння іншою мовою;

- *соціокультурного* – розуміння процесу соціалізації, допомога студентам в адаптації до іншої культури та соціуму тощо.

Можлива також реалізація через іншу систему принципів: відкритості, системності, випередження, діалогу, співпраці, безперервності, корпоративності, синтезу традиційного і новаторського, єдність навчальної, виховної, наукової і виробничої діяльності тощо.

Інтегративний підхід до викладання навчальних предметів переростає від узгодження змісту освіти до глибокої взаємодії, обґрунтованої інтеграції знань, умінь та елементів мислення майбутнього фахівця.

Тенденція до інтеграції знань впливає не лише з об'єктивного розвитку суспільства, науки та виробництва, а є виявом природного потягу людського розуму і людської душі до єдності, цілісності та гармонії. Наука змінюється, а мистецтво, певною мірою, вічне. Лише тісне поєднання свідомого і підсвідомого, логічного та інтуїтивно-емоційного мислення спроможне забезпечити цілісне та творче сприйняття навколишнього світу. Таким чином, найбільш важливою функцією інтегративного навчання є його здатність подолати штучні бар'єри між різними аспектами навчання, між навчальними предметами, між школою та побутом, між собою і суспільством, собою та учнем [7].

Використання інтегративного потенціалу всіх дисциплін у вищих технічних закладах освіти у ході підготовки фахівців інформаційної, бібліотечної та архівної справи передбачає:

- актуалізацію історичного досвіду з метою його активного застосування для вирішення сучасних та майбутніх проблем;

- взаємне використання різнопредметних знань для утвердження цілісної системи професійної підготовки і професійної взаємодії;

- використання інтернет-ресурсів та технологій для вирішення експериментальних, практичних і прогностичних завдань у галузі професійної діяльності;

- відстеження тенденцій розвитку предметної сфери шляхом бібліо- та вебметричного аналізу інформаційних потоків і масивів;

- застосування комп'ютерних технологій з метою вдосконалення професійної діяльності;

- моделювання предметної галузі;

- розуміння принципів проектування та функціонування автоматизованих баз даних, семантичного вебу, веб-сервісів та соціальних медіа;

- скеровування дисциплін усіх циклів на стимулювання творчої активності студентів до вирішення проблем сучасності;

- усвідомлення цінностей у професійній діяльності.

Висновки. Таким чином, інтегративний підхід до процесу формування змісту професійної підготовки студентів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» в технічних закладах вищої освіти підвищує мотивацію навчання, максимально використовує резерви змісту всіх навчальних дисциплін без додаткових затрат навчального часу.

Концептуальні засади професійної підготовки на основі інтегрованої системи принципів навчання і виховання є методологічними орієнтирами для конкретних розробок змісту окремих дисциплін та їх інтегрованих комплексів, що і є завданням **наших подальших досліджень** у цьому напрямі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бачинська Н. А. Нормативно-правові засади удосконалення системи бібліотечно-інформаційної освіти в Україні / Н. А. Бачинська // Молодий вчений. – 2016. – № 12. – С. 177–180.

2. Бондаренко З. В. Інтегративний підхід до формування професійних компетенцій майбутніх інженерів шляхом використання засобів математичного моделювання / З. В. Бондаренко, В. І. Клочко, С. А. Кирилашук // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2016. – Вип. 46. – С. 114–117.

3. Делия В. П. Формирование и развитие инновационной образовательной среды гуманитарного вуза : [научное издание] / В. П. Делия. – М. : ДЕ-ИО, 2008. – 484 с.

4. Евсегнеев В. В. Интеграция фундаментального и специального знаний в подготовке инженерных кадров / В. В. Евсегнеев, С. С. Торбунов // Alma Mater. – 2003. – № 11. – С. 14–16.

5. Кисельова Л. А. Європейські стандарти у сфері архівної справи і діловодства / Л. А. Кисельова // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / ДРІДУ НАДУ при Президентіві України. – 2012. – Вип. 4.

6. Козловський Ю. М. Професійна інтегративна система освіти // Педагогічний альманах : збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. – Вип. 34. – С. 108–113.

7. Козловський Ю. М. Едукаційна інтегративна система [Текст] : монографія / Ю. М. Козловський, І. М. Козловська. – Львів : Сполом, 2015. – 360 с.

8. Матвієнко О. Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: у пошуках «інформаційного фахівця» / О. Матвієнко, М. Цивін // Вісник Книжкової палати. – 2016. – № 10. – С. 32–35.

9. Спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» (магістр) : стандарт вищої освіти України за галуззю знань 02 «Культура і мистецтво» / МОН України. – К., 2017. – 9 с.

Дата надходження до редакції: 13.02.2018 р.